

Arkæologisk Forum

Nr.39
2018

	Redaktionens leder	1
	Stakkels Jim...	
Artikel		
	Andres Siegfried Dobat, Torben Trier Christiansen, Mogens Bo Henriksen, Peter Jensen, Stine Vestergaard Laursen, Mads Dengsø Jessen, Rikke Ruhe, Freddy Arntsen & Mads Kähler Holst	3
	DIME – Digitale Metaldetektorfund Den Danske Registreringsportal for Detektorfund	
Artikel		
	Frida Amalie Bruno Weitling*	13
	Berørt af det uberørte Refleksioner over et samtidsarkæologisk eksperiment	
Conference		
	Marc Adam Fenchel & Laura McAtackney	19
	Contemporary Archaeology Review of Contemporary & Historical Archaeology in Theory conference	
Artikel		
	Sarah Sander Laugesen*	24
	Arkæologiske Podcasts Hvordan kan arkæologien bruge de nye digitale formidlingsformer?	
Spejlinger		
	Redaktionen	31
	Arkæologisk Forum – Spejlinger	
	Jesper Hansen*	33
	Arkæologi og naturvidenskab – fremmede, bekendte, flirtende, ægtefæller, skilt....eller lidt af det hele	
	Jeanette Varberg*	38
	Står arkæologien i skyggen af naturvidenskaben?	
Anmeldelse		
	Ole Thirup Kastholm	41
	Trods skriveborde og eksperimenter – spørgsmålet om jernalderens udspændte både er stadig ubesvaret	

*Fagfællebedømt artikel

Arkæologisk Forum – Spejlinger

'Spejlinger' er et nyt tiltag i Arkæologisk Forum. Idéen med artikelserien er at præsentere en aktuell arkæologisk problemstilling fra den internationale litteratur (tidsskrifter, konferencer, bøger mv.) og lade udvalgte skribenter spejle denne i en specifik dansk kontekst. Skribenterne skal således ikke diskutere den oprindelige tekst, men derimod 'tænke med den' og præsentere den centrale problemstilling i en ny (men for vores læsere velkendt) sammenhæng - også selvom det indebærer at være uenig med den oprindelige teksts udlægning af problemstillingen. Formålet med 'Spejlinger' er dermed at give et lille kig ind i, hvad der rører sig i arkæologien internationalt, samtidig med at dette bringes direkte ind i og gøres relevant for en national arkæologisk sammenhæng. Håbet er, at tiltaget vil fungere som en slags 'åben læseklub', der både vil inspirere og provokere til at se arkæologien i Danmark i en større sammenhæng.

Udgangspunktet for den første udgave af 'Spejlinger' er artiklen *The Two Cultures and a World Apart: Archaeology and Science at a New Crossroads* af Tim Flohr Sørensen (2017).

'*The Two Cultures and a World Apart: Archaeology and Science at a New Crossroads*' er en diskussionsartikel. Emnet er således af overordnet teoretisk karakter og tonen debatterende. Artiklen følges desuden af kritiske kommentarer af henholdsvis Hallvard J. Fossheim, Kristian Kristiansen, Kerstin Lindén og Marc Vander Linden samt et svar på kritikken af den oprindelige artikels forfatter, Tim Flohr Sørensen. I det følgende har vi bedt skribenterne hovedsageligt at forholde sig til problemstillingen i den oprindelige artikel og ikke til de efterfølgende kommentarer.

Udgangspunktet for artiklen er en diskussion af arkæologiens forhold til henholdsvis humanistiske og naturvidenskabelige videnskabsideal. Der argumenteres for at naturvidenskabelige metoder såsom statistisk modelbygning bl.a. gennem brug af 'Big Data', aDNA studier, strontiumisotopanalyser etc., fylder mere og mere i den arkæologiske videnskab idag; en situation, som med Kristian Kristiansens ord er blevet beskrevet som 'the third science revolution' (Kristiansen 2014). Hvor nogle alene ser dette som en positiv udvikling, finder Sørensen dog, at udviklingen udfordrer den arkæologiske videnskab fundamentalt, og at der er en mangel på diskussion af hvor denne udvikling fører arkæologien hen. Helt konkret identificerer Sørensen tre udfordringer, som den voksende inkorporering af naturvidenskab betyder for den arkæologiske videnskab:

1. En voksende skepsis overfor tolkninger, der ikke kan 'bevise' med naturvidenskabelige undersøgelser
2. En tilbagevenden til at 'lade data tale for sig selv' med en fare for at resultater fra naturvidenskabelige undersøgelser bliver opfattet som 'sandheder'
3. En skæv forståelse af tværvideenskabelighed, hvor det naturvidenskabelige videnskabsideal kommer til at dominere fremfor at resultere i en multi-disciplinær tilgang til arkæologiske problemstillinger.

Med eksempler fra bronzealderforskningen argumenterer Sørensen for, at der er en risiko for, at resultaterne fra naturvidenskabelige undersøgelser bruges naivt uden hensyntagen til den usikkerhed, der er forbundet med disse, og samtidig bruges til at dække over det fragmenterede og ukomplette, som er en grundpræmis for det arkæologiske materiale. Det sætter, ifølge Sørensen, et direkte aftryk på, hvordan 'arkæologisk viden' defineres, da absolutte og kvantificerbare data efterstræbes frem for spekulationen og fortolkningen. Konsekvensen, som Sørensen ser det, er en voksende opfattelse af, at sociale og kulturelle spørgsmål, på trods af deres kompleksitet, kun kan besvares gennem brug af naturvidenskabelige metoder.

Artiklen er ikke en kritik af naturvidenskabelige undersøgelser som sådan eller af deres relevans for det arkæologiske felt, men derimod en mere overordnet kritik af, hvordan disse anvendes i arkæologien og hvordan de potentielt ændrer og ensretter opfattelsen af den arkæologiske viden uden, at dette debatteres. En

Spejlinger – den arkæologiske udgravning og formidling

større og mere generel debat af denne udvikling efterlyses, og Sørensen opfordrer således arkæologer til i højere grad at reflektere over, hvordan arkæologer stiller spørgsmål, hvorfor de stiller spørgsmål og ikke mindst hvordan disse besvares.

Spejlinger – den arkæologiske udgravning og formidling

Til denne første udgave af 'Spejlinger' har Redaktionen inviteret henholdsvis Jesper Hansen fra Odense Bys Museer og Jeanette Varberg fra Nationalmuseet til at spejle problematikken fra Tim Flohr Sørensens artikel i hver deres fagområde, henholdsvis den arkæologiske udgravning og den arkæologiske formidling.

Jesper Hansen er uddannet Ph.d. og leder af arkæologien på Odense Bys Museer, hvor han blandt andet er ansvarlig for administrationen af kapitel 8-arkæologien. Desuden har han mange års erfaring fra feltarkæologien.

Jeanette Varberg er museumsinspektør ved Nationalmuseets afdeling for Danmarks og Middelhavslandenes Oldtid med ansvar for den arkæologiske formidling og derudover forfatter og foredragsholder, der er kendt for at bruge arkæologien, som springbræt til at diskutere livet i vores egen tid.

Som oplæg til den faglige spejling i en konkret dansk kontekst har redaktionen stillet skribenterne følgende spørgsmål:

- Genkender du de tre udfordringer, som Sørensen ser i den arkæologiske udgravning/formidling?
- Hvordan stiller arkæologer spørgsmål i den arkæologiske udgravning/formidling?
- Hvad er arkæologisk viden i den arkæologiske udgravning/formidling?

Og hermed giver vi ordet videre til vores to skribenter.

Litteratur

Kristiansen, Kristian 2014

Towards a new paradigm? The third science revolution and its possible consequences in archaeology. *Current Swedish Archaeology* 22, s. 11–34.

Sørensen, Tim Flohr 2017

The Two Cultures and a World Apart: Archaeology and Science at a New Crossroads. *Norwegian Archaeological Review* 50 (2), s. 101-115.

Står arkæologien i skyggen af naturvidenskaben?

I et debatindlæg i Norwegian Archaeological Review 2017 problematiserede Tim Flohr Sørensen forholdet mellem arkæologi som en humanistisk videnskab og det store tigerspring fremad i naturvidenskabens evne til at analysere det arkæologiske materiale gennem forhistorisk DNA og strontiumisotopanalyser – populært kaldet "the Scientific Turn" eller tredje naturvidenskabelige revolution. Data overtrumfer den humanistiske og interdisciplinære tilgang til arkæologisk forskning ifølge Sørensen, og i det ligger en stor risiko for, at fagets grundpiller er udfordret af den fremadstormende naturvidenskab. Det er især i formidlingen af arkæologien, at fakta skaber overskrifter i stedet for en diskussion af de samfundsmæssige implikationer, de nye opdagelser har skabt (Sørensen 2017:102).

Formidlingen af vores alles historie er ikke en ligetil opgave. Man kan ganske enkelt sige, at menneskehedens historie er summen af de fortællinger, forfædrene skabte igennem årtusinder. Derfor er det ikke nemt at skrive om historien, for den er aldrig lineær og korrekt. Historien er som mennesket lunefuldt, bedragerisk, elskelig og alt for sjældent logisk tænkende. Derfor er historien også selvmodsigende og ulogisk, og det er ofte et forhold, som er svært at formidle i en tid, hvor nyheder og fortællinger helst skal være simple, logiske og kommunikeret i et klart budskab.

Arkæologien er med til at afdække nye fortællinger i et interdisciplinært spændingsfelt mellem humaniora og naturvidenskab, og derfor ligger der et stort ansvar i at formidle de ny opdagelser og erkendelser til en bredere del af befolkningen. Det er sjældent enkelt. Alligevel bliver store forskningsgennembrud forenklet i nyhedsstrømmen, og alle forbehold i tolkningen bliver udeladt. Det betyder, at "hard science", naturvidenskabelige fakta, får spalteplass frem for de mere komplicerede overvejelser. Sagt på en anden måde, så tager forhistorisk DNA og strontiumisotop analyser alt rampeplacet i disse år og efterlader arkæologernes tolkninger på formidlingens sidespor (Johannsen et al. 2017; Price 2017).

Gennem de seneste år har den ene nyhed efter den anden proklameret, at historien skulle skrives om. Ikke fordi arkæologerne havde udgravet et nyt vigtigt fund, men fordi naturvidenskabelige analyser havde fundet frem til helt ny viden om, hvor genstande eller gravlagte mennesker kom fra. Egtvedpigen var tysker og den

moderne europæer indvandrede fra steppen for 5000 år siden og trængte den oprindelige befolkning ud i marginalområder (Frei et al. 2015; Allentoft et al. 2015). Formidlingen af de store forskningsgennembrud blev bragt i enkle overskrifter og efterlod den arkæologiske, detaljerede formidling med alle de vanskelige forbehold til materialets udsagn tilbage.

Men nu tyder en del på, at arkæologerne har sundet sig, vendt skråen og kommet til genmæle. Både i Tim Flohr Sørensens debatindlæg og i et indlæg af fire arkæologer og en biolog i Science advares mod at bruge de nye forskningsresultater ukritisk (Johannsen et al. 2017; Sørensen 2017). Ligeledes den anerkendte russiske arkæolog Leo Klejn retter nu kritik mod den fremherskende "Steppe-teori", hvor Yamnaya-folkets spredning for 5000 år siden øjensynligt skabte grundlaget for den europæiske population i dag. Klejns kritik går ganske enkelt på, at forhistorisk DNA ikke overbevisende kan kortlægge den indo-europæiske vandring i fortiden, men kun vise tendenser i materialet – og det er slet ikke muligt via naturvidenskaben at kortlægge det indo-europæiske sprogs spredning. Der er alt for mange kronologiske huller i analysen, og sprog kan under ingen omstændigheder analyseres naturvidenskabeligt. Klejn gør det helt klart, at det er umuligt at støtte den forenkledte fremstilling af Yamnaya-kulturens spredning til det centrale og nordlige Europa, som fremstilles af DNA-forskerne. Men det udelukker ikke, at resultaterne er spændende og lovende i forhold til, at mere detaljerede DNA studier i samspil med arkæologiske analysemetoder i fremtiden kan give os en bedre forståelse af de store steppemigrationer (Klejn 2017: 201).

Spejlinger – den arkæologiske udgravning og formidling

Netop diskussionen om vandringen fra stepperne og sammenhængen mellem snorekeramisk- og enkeltgravskulturens spredning har optaget arkæologerne siden 1800-tallet. P.V Glob opsummerer i sin afhandling fra 1944 meget præcist de diskussioner, vi har i dag:

Den blonde, blaaøjede (...) nordeuropæiske type bliver som oftest betegnet som den indoeuropæiske urrace. Som følge af de meget ugunstige bevaringsforhold af knogledelene i jyske enkeltgrave er det ikke muligt fra denne side at bidrage til spørgsmålets løsning. Det samme gælder de fleste af den snorekeramiske kulturs grave i Central- og Østeuropa (...). Hvorvidt denne blanding allerede var tilstede ved den første indvandring eller senere er foregået i Mellemeuropa kan ikke afgøres, saalænge den centraleuropæiske snorekeramiske kultur ikke er kronologisk inddelt, så tidsforskellen mellem de enkelte skeletter kan bestemmes (...)

De store DNA undersøgelser af et folks migration fra øst mod vest i enkeltgravskulturen, i dag populært kaldet Yamnaya-kulturens migration, er faktisk ikke kommet svaret meget nærmere på P.V. Glob's overvejelser omkring, hvorvidt der var tale om en stor vandring eller en række mindre kultursammensmeltninger. Der er stadig store geografiske og tidsmæssige huller i analyserne, samt dårlige bevaringsforhold og sammenrodede gravkammer, der gør at man ikke har et stort statistisk materiale nok at hænge analyserne op på. Men forhistorisk DNA har trods alt sandsynliggjort, at der har fundet en migration sted for ca. 5000 år siden. Dermed har studiet styrket Glob's arkæologiske argumenter fremsagt 71 år før den store migrationsartikel i Nature (Allentoft et al. 2015). Dermed er det tydeligt, at naturvidenskaben er med til at underbygge de arkæologiske teorier, og det er her, styrken i kombination af humaniora og naturvidenskab ligger.

Problemet opstår, når de naturvidenskabelige artikler bliver udgivet i profilerede tidsskrifter som Science og Nature, hvor tolkningsdelen i artiklen er stærkt begrænset. De naturvidenskabelige tidsskrifter tillader simpelthen ikke, at de humanistisk baserede overvejelser kommer tydeligt frem i de ofte meget kortfattede artikler. Det er i min optik i virkeligheden her,

det største problem i formidlingen af de arkæologisk baserede naturvidenskabelige resultater ligger. De store naturvidenskabelige tidsskrifter giver prestige og adgang til flere fondsmidler, der kan drive forskningen frem, men den i høj grad arkæologiske problemstilling beskrives inden for en kortfattet naturvidenskabelig ramme, hvor der ikke er plads til de humanistisk baserede argumenter, der normalt vil indgå i en arkæologisk artikel publiceret i et arkæologisk tidsskrift. Disse overvejelser kan måske komme senere i efterfølgende og sekundære publikationer, men da er nyhedstoget kørt uden at medregne de mere uddybende arkæologiske tolkninger, hvor resultatet måske ikke står så rent i forhold til de forbehold arkæologien ofte har til de naturvidenskabelige resultater.

De spørgsmål, arkæologien skal stille i formidlingen, er derfor de mere komplekse spørgsmål, men gerne sat ind i en aktuel ramme som nutidens befolkning kan forstå og identificere sig med. Her er naturvidenskaben med til at tydeliggøre og eksemplificere nogle klare tendenser, som også kan ses i andre arkæologiske analyser, som for eksempel i forbindelse med migration. I mit eget arbejde med formidling har jeg netop brugt arkæologien til at stille spørgsmål til og reflektere over vigtige nutidige globale fænomener som migration, klimaforandringer og krigsførelse, der er relevante for den aktuelle samfundsdebat. Da jeg beskrev, at fænomenet migration til alle tider har været en del af vendepunkter i historien, og derfor ikke er et helt nyt samfundsproblem, gav det genlyd blandt beslutningstagere og almindelige læsere i både ind- og udland (Varberg 2017).

Min påstand er derfor, at ved at stille spørgsmål til arkæologien, der er relevante i nutidens samfundsdebat, så træder naturvidenskaben i baggrunden, og den humanistiske tværvideenskabelige tilgang til det store spørgsmål kommer naturligt i hovedfokus igen. Det er naturligvis ikke muligt altid at finde en nutidig vinkel på fortidens samfund, men det er et sted at begynde.

Litteratur

Allentoft, M. E., M. Sikora, K.-G. Sjögren et al. 2015
Population genomics of Bronze Age Euroasia.
Nature 522, s. 167-172.

Frei, K. M. Mannering, U., Kristiansen, K., Allentoft, M.
E., Wilson, A. S., Skals I., Tridico, S., Nosch, M.L.,
Willerslev, E., Clarke, L. & Frei, R. 2015
Tracing the dynamic life story of a Bronze Age Female.
Scientific Reports 5, s. 10431.

Glob, P.V. 1945
Den jyske enkeltgravskultur.
Gyldendal.

Johannsen, N. N., Greger Larson, D. J. Meltzer, M.
Vander Linden. 2017
A composite window into human history - Better
integration of ancient DNA studies with archaeology
promises deeper insights.
Science 16 Jun 2017: Vol. 356, Issue 6343, s. 1118-
1120.

Klejn, L. S. 2017
The steppe hypothesis of indo-european origins
remains to be proven.
Acta Archaeologica 88, s. 193-203.

Price, C. 2017
Arkæologer til genetikere: Vi skal i parterapi.
Videnskab.dk

Sørensen, T. F. 2017
The Two Cultures and a World Apart: Archaeology and
Science at a New Crossroads.
Norwegian Archaeological Review 50 (2), pp. 101-115.

Varberg, J. 2017
*Mennesket har altid vandret. Folkevandringer og
vendepunkter i historien*.
Gyldendal.

Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift der søger at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt. Her kan både arkæologisk faglige og fagpolitiske emner behandles og debatteres.

Skriv til Arkæologisk Forum:

Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag. Kontakt redaktionen, og få råd og vink om indhold, læsere, formaliteter, deadlines m.v.

Fagfællebedømmelse:

Generelt bliver tekster i Arkæologisk Forum fagfællebedømt. Fagfællebedømte artikler er markeret med en stjerne (*) ved forfatternavnet.

Kontakt:

redaktion@archaeology.dk
www.archaeology.dk

© Forfatterne og Arkæologisk Forum.

Artikler, indlæg og billeder må ikke mangfoldiggøres i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen.

Redaktion:

Mette Palm (ansv. redaktør)
Jette Rostock
Anna Beck
Ole Thirup Kastholm
Signe Lützu Pedersen
Susanne Klausholm Dolleris

Udgiver:

Foreningen af Fagarkæologer – FaF

Forsidebillede:

"Er straks tilbage" – Holmegaards Glasværk.
© Anna S. Beck, Museum Sydøstdanmark.

Tryk og oplag:

Museum Vestsjælland trykker 250 stk.

Arkæologisk Forum udkommer:

maj og november

Abonnement og løssalg private:

175,- kr. årligt (2 numre)
87,50 kr. pr. nummer

ISSN 1399-5545

Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk

Nr. 39
2018
Arkæologisk Forum